

specifika vývoje jednotlivých etnických regionů a zároveň se pokouší najít společné rysy. Pro přehlednost a lepší orientaci používá autorka různé tabulky; ovšem některé jsou neúplné, neboť data nebyla vždy dohledatelná.

Ve svém ekonomickém a politickém přístupu k etnickému separatismu je kniha výjimečná. Bylo by zajímavé ověřit, zda jsou její závěry aplikovatelné i na výzkum separatismu v případě dalších etnicky definovaných regionů.

Anna Nejedlá

Tamás Hardi, Karoly Tóth (eds), **Határaink Mentén: A szlovák–magyar határtérség társadalmi-gazdasági vizsgálata**. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2009. 288 s. ISBN 978-80-89249-32-9

Publikace *Határaink mentén* (Naše společné hranice) je výsledkem společného projektu Fórum institutu ze Šamorína a Centra regionálních studií Maďarské akademie věd. Jednalo se o dotazníkový průzkum uskutečněný v letech 2007–8, jehož cílem bylo objasnit každodenní pohyb a život lidí ve 20 km širokém příhraničním pásmu. Výzkumníci se zaměřili na hospodářskou oblast (obchodní vztahy, cestování za prací), vzdělávání a soukromý život. Autoři předpokládali, že vstup do Evropské unie a Schengenského prostoru přispěl k integraci hranic oddělených regionů. Položili si otázku, zda bude pro místní obyvatelstvo silnější geografická blízkost, anebo státní příslušnost. Vycházeli přitom ze dvou možných scénářů ze západní Evropy, kdy se přes otevřenou hranici rozvinuly silné vazby, nebo naopak i přes velmi dobré mezistátní vztahy k žádné výraznější regionální interakci nedochází. Dotazníkový průzkum byl doplněn rozhovory s nevládními organizacemi, soukromými společnostmi i veřejnými institucemi.

Zdejší pohraničí je autory rozděleno do pěti zón, kdy postupně od západu na východ klesá životní úroveň obyvatelstva s malým zlepšením ve spádových oblastech Košic a Miškolce. Nejdynamičtější se rozvíjející je západní oblast, a to díky třem blízkým hospodářským centrům (Bratislavě, Budapešti a Vídni).

Podle výsledků průzkumu hranice téměř zcela zmizela v hospodářské a soukromé oblasti, ve veřejnoprávní nadále ale přetrvávají významné překážky. Na obou stranách hranice leží města se spádovou oblastí zasahující do druhého státu. I přes odstranění kontrol na státní hranici stále zůstávají některé fyzické překážky – nenavazující a nedostatečné dopravní sítě a systémy, odlišné státní regulace aj. Obchodní vztahy jsou díky jazykové vybavenosti obyvatelstva bezproblémové. Maďarské společnosti využívají výhodnější slovenský daňový systém a fiktivně přesouvají svá sídla na Slovensko. Oboustranně je využíváno příbuzné prostředí pro expanzi trhu. Cestování za prací přes hranici (možné téměř bez omezení od roku 1999) je naproti tomu výrazně jednostranné. Maďarsko využívá pracovní sílu ze Slovenska hlavně díky znalosti maďarštiny. V roce 2004 pracovalo v maďarském příhraničí 30 tisíc slovenských občanů. Nejedná se však o cestování za vyšším výdělkem, ale jde spíše o využití geografické blízkosti. V soukromé oblasti poukázal průzkum na některé zajímavé jevy.

Polovina respondentů byla občany MR a polovina SR, ze slovenských občanů pak jednu polovinu tvořili příslušníci maďarské národnosti. Toto rozdělení se jasně projevilo při dotazu na existenci kontaktů na druhé straně hranice – kladně odpověděla polovina občanů SR (62 % Maďaři, 35 % Slováci) ale jen 25 % občanů MR. Z toho vyplývá, že o kontakty mají zájem více občané SR-Slováci než občané MR. Jednostranné je i dojíždění za studiem, kdy do středních a vyšších škol dojíždějí v drtivé většině slovenští Maďaři do Maďarska.

Ve veřejnoprávním sektoru se silně projevuje nekompatibilita složitých národních systémů školství, veřejného zdravotnictví a správy, která značně komplikuje racionalizaci jejich společného přeshraničního fungování. Potřebám praxe neodpovídají těžkopádné kategorie cizince a tuzemce. Je zde konstatováno, že odstranění hraničních kontrol napomohlo k jistému sblížení, ale v některých aspektech je rozdělení stejné jako předtím. Práce je psána v maďarštině, ale obsahuje obsáhlé slovenské resumé, v elektronické podobě je pak volně k dispozici na stránkách www.foruminst.sk.

Adam Ander

Lesley Chamberlain, **Parník filosofů. Lenin a vyhnání inteligence.** Praha: Mladá fronta 2009. 389 s. ISBN 978-80-204-1683-4

Na podzim roku 1922 vypluly z Petrohradu do německého Štětína lodě *Haken* a *Preussen*, na jejichž palubě opustilo Rusko několik desítek náboženských myslitelů, filosofů, historiků a vědců. Byli mezi nimi, z těch nejznámějších, Nikolaj Berdajev, Semjon Frank, Nikolaj Losskij, Ivan Iljin či Aleksandr Kizevetter. Všichni prošli zatčením a obviněním z kontrarevolučních aktivit. Místo věznění či rovnou fyzické likvidace jim však GPU dalo podepsat prohlášení, že souhlasí vyhoštěním, a informovalo je, že jim v případě návratu hrozí výjimečný trest. Šlo o poslední větší skupinu, která se ještě dostala na Západ. Většina emigrantů opustila Rusko již v prvních letech po revoluci, hlavní exodus nastal s ustupujícími jednotkami Bílé armády na podzim roku 1920. Poté byla cesta ven daleko obtížnější a spolu s utlumením NEP po roce 1923 ustala také praxe výjezdů na léčení či služební pobyty a hranice mezi sovětským Ruskem a západní Evropou se na dlouhá léta neprodyšně uzavírají. Jako poslední memento intelektuální elity „stříbrného věku“ zůstává v Rusku teolog a filosof Pavel Florenskij, jehož osud výmluvně dokládá alternativu nucené emigrace: zatčení a odsouzení na 10 let odnětí svobody, věznění v Soloveckém lágru a nakonec v roce 1937 popravčí kulka. Proč byla ona skupina intelektuálů místo do dobytčáků směrem na Sibiř posazena na „parník filosofů“ směrem na Západ, dosud zůstává jednou z nezáhadnějších epizod raných dějin bolševického Ruska i dějin ruské emigrace.

Britská novinářka a spisovatelka Lesley Chamberlainová zvolila pro zpracování tohoto poutavého tématu žánr literatury faktu. Příběh „parníku filosofů“ má bezpochyby silný narativní potenciál, a podobný přístup je tedy jistě na místě. Z několika důvodů však autorčina touha „vyprávět příběh“ (s. 15), „dát přednost lidským příběhům a jejich významu“ (s. 20) příliš nefunguje, a výsledný dojem je bohužel značně rozpačitý.